

Ritfregnir

Orðabókafræði

Nordiske Studier i Leksikografi 14. Rapport fra den 14. Konference om Leksikografi i Norden. Reykjavík 30. maj–2. juni 2017. Ritstjórar: Ásta Svavarsdóttir, Halldóra Jónsdóttir, Helga Hilmisdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir. Reykjavík: Nordisk forening for leksikografi og Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. 2018. (276 bls.) ISBN 978-9979-654-48-3. Netútgáfa: <https://tidsskrift.dk/index.php/nsil/index>.

Bókin er ráðstefnurit frá fjórtánu norrænu orðabókarráðstefnunni sem haldin var í Reykjavík um mánaðamótin maí og júní 2017. Þar eru birtar 29 greinar sem byggðar eru á fyrirlestrum sem haldnir voru á ráðstefnunni. Boðsfyrirlesarar ráðstefnunnar eiga fyrstu þrjár greinar ritsins: Jón Hilmar Jónsson, prófessor emirítus frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (*Íslenskt orðanet*: Tekstbasert kartlegging og presentasjon av leksikalske relasjonar), Bolette Sandfjord Pedersen frá Kaupmannahafnarháskóla (Semantisk procesering og leksikografi) og Matthew Whelpton frá Háskóla Íslands (The Variability of Semantic Categories: An Experiment in Extensional Semantics). Aðrar greinar ritsins birta yfirlit yfir þau verkefni sem verið er að vinna á Norðurlöndunum á sviði orðabókafræða. Níu greinar fjalla um íslenskt orðabókarstarf. Rósa Elín Davíðsdóttir fjallar um íslensk-frönsku veforðabókina LEXIA; Anna Helga Hannesdóttir og Benjamin Lyngfelt skrifa um hvernig tvímála orðabækur nýtast í rannsóknunum á mynsturmálfræði (e. *construction grammar*); Helga Hilmisdóttir og Marjakaisa Matthíasson skoða orð sem tengjast náttúrufrýrbrigðum í finnska hluta ISLEX; Ellert Þór Jóhannsson og Simonetta Battista fjalla um notkun miðaldtexta sem heimild um málnotkun; Ellert Þór Jóhannesson, Simonetta Battista, Þorbjörg Helgadóttir og Aldís Sigurðardóttir segja frá vinnslu lýsingarorða í rafrænni útgáfu fornálsorðabókarinnar í Kaupmannahöfn (*ONP*); Jóhannes

B. Sigtryggsson fjallar um *Stafsetningarorðabók* og nýjustu breytingar á réttitunarreglum; Steinþór Steingrímsson, Sigrún Helgadóttir og Eiríkur Rögnvaldsson kynna Risamálheildina; Steinþór Steingrímsson, Ari Páll Kristinsson og Halldóra Jónsdóttir segja frá vefgáttinni *málið.is*; loks fjallar Ágústa Þorbergsdóttir um texta sem notaðir eru við iðorðastarf á Íslandi. Greinarnar eru skrifaðar á dönsku, norsku, sænsku og ensku, og hver grein hefst á stuttum útdrætti á ensku. Ritið er aðgengilegt í heild sinni á eftirfarandi slóð: <https://tidsskrift.dk/index.php/nsil/index>.

Jón Hilmar Jónsson. *Bundið í orð. Greinasafn gefið út til heiðurs höfundu í tilefni af sjötugsafmæli hans 2. janúar 2017*. Ritstjóri: Ásta Svavarsdóttir. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. 2017. (307 bls.) ISBN 978-9979-654-45-2.

Afmælisrit Jóns Hilmars Jónssonar, prófessors emerítuss við Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, geymir þrettán greinar eftir hann sjálfan. Greinarnar voru valdar í samráði við höfund og eiga þær allar það sameiginlegt að fjalla um orðabókafræðileg efni. Fyrsta grein bókarinnar er frá 2017 og hefur ekki birst áður á prenti. Um er að ræða yfirlit yfir verkefni og viðfangsefni Jóns Hilmars frá því að hann hóf störf við Orðabók Háskólans. Í greininni rekur Jón Hilmar þær hugmyndir sem mótað hafa störf hans í gegnum tíðina og segir frá því hvernig tækninýjungar hafa breytt aðstæðum til orðabókagerðar (sbr. *Íslenskt orðanet*). Aðrar greinar fjalla ýmist um fræðileg álitamál eða hagnýt úrlausnarefni við orðabókagerð. Greinarnar eru ritaðar á 27 ára tímabili og raðað í öfuga tímaröð. Þær eru ritaðar á íslensku, norsku og ensku og aftast í bókinni má finna ritaskrá Jóns Hilmars og útdrætti allra greinanna á ensku.

Mál og samfélag

Kristján Árnason. *Á vora tungu. Afmælisrit til heiðurs Kristjáni Árna-syni*. Ritstjórar: Ari Páll Kristinsson og Haukur Þorgeirsson. Reykjavík: Háskólaútgáfan og Málvísindastofnun Háskóla Íslands. 2018. (423 bls.) ISBN 978-9935-23-184-0.

Bókin er safn greina eftir Kristján Árnason, prófessor emerítus við Háskóla Íslands, og var gefin út í tilefni af sjötugsafmæli hans. Höfundur ritar sjálfur innangang þar sem hann segir í stuttu máli frá umfjöllunarefni greinanna og setur þær í samhengi við þá fræðilegu sýn sem hefur mótað störf hans frá upphafi. Efni bókarinnar er skipt í þrjá

flokka. Í fyrsta hlutanum birtast greinar sem fjalla um málvistarfræði og kenningar. Í þessum hluta birtist áhugi Kristjáns á félagslegum þáttum tungunnar með skýrum hætti, t.d. hugmyndir um íslensku sem þjóðtöngu og stöðu hennar á tímum alþjóðavæðingar. Annar hluti sýnir úrval greina sem Kristján skrifaði í starfi sínu fyrir Íslenska málnefnd, m.a. erindi sem hann hélt á fundum með norrænum málnefndum eða á málræktarþingum hérlendis. Í þriðja og síðasta hluta fjallar Kristján svo um hljóðþróun og málsögu bæði í íslensku og færeysku. Bókin inniheldur samtals 21 grein sem koma úr ýms-um áttum og eru ritaðir á íslensku, dönsku og ensku. Fyrir utan innganginn hafa allar greinarnar komið út. Þetta er þó í fyrsta sinn sem greinar Kristjáns birtast í safnríti sem gefa heildarmynd af framlagi hans til íslenskra fræða.

Sigurtunga. Vesturíslenskt mál og menning. Ritstjórar: Birna Arnbjörnsdóttir, Höskuldur Þráinsson og Úlfar Bragason. Reykjavík: Háskólaútgáfan. 2018. (417 bls.) ISBN 98-9935-23-191-8.

Bókin er afrakstur rannsóknarverkefnisins *Mál, málbreytingar og menningarleg sjálfsmynd* sem styrkt var af Rannís á árunum 2013–2015. Tilgangur verkefnisins var að kanna stöðu íslensks máls í Vesturheimi. Farnar voru þrjár vettvangsferðir um Íslendingabyggðir í Manitoba, Alberta, Bresku Kólumbíu, Washington, Norður Dakóta og Saskatchewan, þar sem tekin voru viðtöl við fólk sem enn talar íslensku. Í tengslum við verkefnið skipulagði Háskóli Íslands námskeið á framhaldsstigi vorið 2015 sem lauk með málstofu um tungumál, bókmenntir, sjálfsmynd og sögu Vesturfaranna og afkomenda þeirra. Erindin sem haldin voru í tengslum við námskeiðið og málstofuna mynda meginuppistöðu *Sigurtungu*. Umfjöllunin um íslenskt mál í Vesturheimi hefst á samantekt Birnu Arnbjörnsdóttur og Höskuldur Þráinssonar á fyrri rannsóknum. Í þessari samantekt er fjallað um rannsóknir á nöfnum og nafnavenjum, orðaforða, beygingum, framburði, setningagerð og merkingu. Sjö greinar til viðbótar fjalla um íslenska tungu. Ásta Svavarsdóttir ritar grein um málaðstæður á Íslandi á tímum Vesturferðanna og ber saman málsamfélagið á Íslandi og í Ameríku; Daisey Neijmann segir frá viðtölum sem hún tók við afkomendur Vesturfaranna um gildi íslenskrar tungu í augum þeirra sem tala litla eða enga íslensku; Sigríður Magnúsdóttir, Iris Edda Nowenstein og Höskuldur Þráinsson skoða skilning Vestur-Íslendinga á flóknum setningargerðum og bera saman við skilning annarra hópa; Kristín M. Jóhannsdóttir fjallar um framvinduhorf í

vesturíslensku eins og í setningunni „hundurinn er líka að sofa“; Sigríður Mjöll Björnsdóttir rýnir í málbreytingar í sendibréfum vesturíslenskrar konu. Bréfin ritaði hún á sjötíu og tveggja ára tímabili eða frá 1908 til 1980; Jóhannes Gísli Jónsson skrifar um andlagsstökk í vesturíslensku; loks segja Þórhalla Guðmundsdóttir Beck og Matthew Whelpton frá rannsókn sem þau gerðu á litaheitum í vesturíslensku. Fremst í bókinni er kveðja frá forseta Íslands, Guðna Th. Jóhannessyni, og aftast er ítarleg atriðisorðaskrá sem er mjög til hægðarauka fyrir áhugasama lesendur.

Gunnlaugur Ingólfsson (bjó til prentunar). *Fjölnisstafsetningin. Hliðarspor í sögu íslenskrar stafsetningar*. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. 2017. (130 bls.) ISBN 978-9979-654-37-7.

Í bókinni eru samankomnar nokkrar ritgerðir um nýjungar í íslenskri stafsetningu sem boðaðar voru í tímaritinu *Fjölmi* á fyrri hluta 19. aldar. Samkvæmt tillögum þessum átti að færa stafsetninguna nær framburði og fækka bókstöfum. Til dæmis lögðu Fjölismenn til að stafir eins og æ, á og ó skyldu hverfa úr ritmáli og að það sama mætti gilda fyrir yfsilon (y, ý og ey). Tillögurnar mættu þó harðri andstöðu, meðal annars í tímaritinu *Sunnanpósturinn* sem taldi að framburðarreglan myndi skapa glundroða. Í bókinni eru birtar bæði greinarnar úr *Fjölmi* og andsvör annarra við þeim, meðal annars grein *Sunnanpóstsins* og tvær áður óbirtar greinar eftir Sveinbjörn Egilsson. Gunnlaugur Ingólfsson, sem sá um útgáfuna, ritar innangang þar sem hann rýnir í tillögur Fjölismanna og þau atriði sem helst sættu gagnrýni. Í bókinni er stuttur útdráttur á ensku og atriðisorðaskrá.

Ari Páll Kristinsson. *Málheimar. Sitthvað um málstefnu og málnotkun*. Reykjavík: Háskólaútgáfan. 2017. (240 bls.) ISBN 978-9935-23-150-5.

Í bókinni fjallar Ari Páll Kristinsson, rannsóknarprófessor við Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, um málræktarfræði á Íslandi og í alþjóðlegu samhengi. Eins og höfundur bendir á í inngangi bókarrinnar er tilgangur skrifanna ekki að miðla málfarslegum leiðbeiningum heldur er ætlunin að útskýra þær forsendur sem liggja að baki þegar lagt er mat á málfar. Kverið er ritað á aðgengilegu máli og er ekki síst ætluð hinum almenna lesanda sem vill fræðast um tungumál og samfélag. Textanum er skipt í átta meginkafla: í „Mál meðal mála“ fjallar Ari Páll um stöðu ólíkra tungumála í nútímanum og segir frá deilum og átökum sem orðið hafa vegna þessa víða um heim; í „Mál og regla“ rekur hann ólíkar hugmyndir um tungumálið sem

kerfi og hvernig þær móta afstöðu málnotenda til málstyringar og málvöndunar; í „Mál og stýring“ segir höfundur m.a. frá íslenskri málstefnu, setur hana í alþjóðlegt samhengi og veltir fyrir sér gildi hennar fyrir íslenskt samfélag; í „Málræktarfræði“ fjallar hann um fræðilegt gildi málræktarfræðinnar og nefnir dæmi um áhugaverð rannsóknarefni; í „Málhreinsun“ setur Ari Páll hreintungustefnu Íslendinga í alþjóðlegt og sögulegt samhengi auk þess sem hann veltir fyrir sér áhrifum hennar á íslenska málnotkun; í „Málauðgun“ beinir hann sjónum að nýyrðum og endurnýjun orðaforðans; í „Mál og þjóð“ fjallar hann um tengsl sjálfsmyndar þjóða og tungumáls; í „Mál og mat“ reifar höfundur að lokum mat fólks á málnotkun og viðhorf fólks til mismunandi málaðstæðna. Aftast í bókinni er ítarleg heimildaskrá þar sem höfundur tilgreinir bæði rit sem vísað er til í bókinni og ýmis önnur rit sem gætu vakið athygli lesenda sem vilja afla sér frekari upplýsinga um rannsóknarefni bókarinnar.

Nafnfræði

The Oxford Handbook of Names and Naming. Ritstjóri: Carole Hough, með aðstoð frá Daria Izdebska. Oxford: Oxford University Press. 2016. (771 bls.). ISBN 978-0-19-965643-1.

Bókin sem ritstýrt er af Carole Hough, prófessor í nafnfræði við Háskólann í Glasgow, inniheldur prýðilegt safn greina eftir fjölmarga nafnfræðinga. Hún er ætluð sérfræðingum sem og öðrum sem áhuga hafa á ýmsum greinum nafnfræðinnar. Markmið handbókarinnar er að gefa yfirlit yfir stefnur og strauma í nafnfræði, ólíkar aðferðafræðilegar nálganir og nýjustu hugtökin. Einnig er leitast við að sýna hversu mikilvægu hlutverk nafnfræði gegnir á ýmsum öðrum fræðasviðum eins og t.d. í fornleifafræði, hugrænni sálfræði, mállýskufraði, landfræði, sagnfræði, sögulegri málfræði, lögfræði, orðabókarfræði og trúarbragðafræði. Við val á greinum var aðallega lögð áhersla á örnefnafræði og mannanafnafræði, en nokkrir kaflar fjalla um nýlegar rannsóknir á sviði félagsnafnfræði (e. *socio-onomastics*) og rannsóknir á öðrum nafnflokkum eins og t.d. bátanöfnum og örnefnum í sólkerfinu. Því miður koma Ísland, íslensk nöfn og íslenskir nafnfræðingar lítið við sögu í bókinni. Með örfáum undantekningum beinist athyglin að nöfnum og menningu Vesturlanda. Þrátt fyrir þessa annmarka er bókin mikið afrek og mun hún verða grundvallarrit nafnfræðinga og nafnfræðinema um langa hríð. Aftast í ritinu er bæði heimildaskrá og nafnaskrá.

